

Otázka: Starověký orient

Předmět: Dějepis

Přidal(a): anonym1234

Egypt - památky a vědecké poznatky, písmo a náboženské představy, významní faraóni a jejich činy; Mezopotámie - Sumerové a jejich dovednosti, Babylónie (Gilgameš, Chammurapi), Asyřané, Chetitě, Peršané, Foiničané (hláskové písmo), Židé (Starý zákon); Indie - harrapská kultura, Buddha, Ašóka, památky a vědecké poznatky; Čína - významné dynastie, Konfucius a jeho učení, vynálezy, dovednosti a památky; indiánské říše v Americe - kultury Aztéků, Mayů a Inků, významné památky, vědecké poznatky a náboženské představy

- Starověk je období přibližně od vynálezu písma do stěhování národů. Nejvýznamnějšími orientálními oblastmi byly asi Mezopotámie, Egypt, Indie a Čína. V Americe byli indiáni a na blízkém východě kromě Mezopotámie i několik dalších říší (Foinicie, Chetitie, Persie). Průběh starověku se liší v závislosti na daném území, v některých oblastech vůbec neproběhl.
- Orient = východ; státy ležící tam, kde vychází Slunce
- vznik státu!! - potřeba organizace, řídicí a kontrolní instituce, neomezená moc panovníka, stabilita, centralizovaný byrokraticky řízený despotický stát, pro vznik států je potřeba rozvinuté zemědělství, protože zemědělci byli usazeni na jednom místě, kde obdělával půdu->> vznikají sídliště, vznik státu je také neodlučitelně spjat s vznikem písma, tudíž se vznikem úřednického aparátu

v této době vnikly nejstarší civilizace, základní znaky civilizace:

- **a)** vzniká centralizovaný stát
- **b)** s prvními státy vzniká právo, zákony, písmo (písemné památky)
- **c)** rozvíjí se řemeslo, obchod, vzniká organizované náboženství
- **d)** veřejné stavby a komunikace

- **e)** je kladen důraz na vzdělání mládeže
- **f)** v čele stojí samostatný vládce, kterého považovali lidé za ztělesnění některého z bohů, měl neomezenou moc
- základy lidské kultury a vzdělanosti
- *znaky*: příznivé podnebí, půda, závlahové zemědělství, otroci
- převaha **civilizace říční** nad **přímořskou**

Civilizace

- stupeň vývoje, přechod společenství, které vyjde z pravěku, ale není pořád státním útvarem, vznikají všude jindy – Mezopotámie -4000 p.K., Čechy- 8.-9.stol. n.l.

Mezopotámie

- Nejstarší civilizace světa – Sumerové
- Staroorientální státy – v povodí řek, půda patří panovníkovi, panovník božím prostředníkem (teokracie), základní zdroj obživy zemědělství

Sumerové

- Jejich původ není jasný
- Na poč. 3. Tis. p.K. vytvořili v oblasti J Mezopotámie (území dnešního Iráku) – v povodí Eufratu a Tygrisu řadu městských států – Ur, Uruk, Eridu, Nippur, Lagaš, Kiš,
- centrem měst je **zikkurat** = stupňovitý chrámový pahorek, chrám řídil i hospodářství státu = chrámové hospodářství, později vznikem despocií mluvíme o palácovém hospodářství
- vynalezli nový způsob zavlažování, kalendář o 12 měsících, šedesátkovou a desítkovou soustavu, vůz s koly
- dosavadní největší vynález **PÍSMO** – **sumerské klínové písmo**, psali na hliněné destičky rákosovým písátkem
- později spolu města začínají bojovat (všichni chtěli být hegemone = nejvýznamnějším městem) – **r. 2340 Sargon Akkadský** se zmocnil vlády v Kiši a severně od Sumeru

vytvořil město Akkad, sumerská města porazil a **vytvořil Akkadskou říši**.

Akkadská říše (2300-2100)

- První centralizovaný stát
- **Sargon Akkadský** -dobyl velká území, ale neuměl je spravovat
- **Narám-Sín** vnuk Sargona -vybudoval napří Ninive - budoucí sídlo asyrských panovníků
- asi 2198 vpadli do Mezopotámie Gutejci (horské kmeny), 100 let ovládali oblast Mezopotámie (nejvýznamnější město Lagaš, vládce Gudea z Lagaše) 2100 - vyhnání vládcem Uruku = poslední rozkvět Sumeru
- dále rozvíjeli Sumerské písmo

Urská říše (2100-2004)

- zakladatel **Ur-Nammu** ovládl celou J Mezopotámii, jeho syn dobyl Elam i Asýrii
- jednotné míry, váhy, kalendář
- největší rozkvět - **Šulgi**
- opírá se o byrokracii (úředníci)
- války s Elamem (v), Churrity (s) a Amorejci (z)
- nezávislé městské státy: Isin (zakladatel Išbi-Erra) a Larsa (zakladatel: Naplánium), rozvoj obchodu, zemědělství a kultury
- **2004 př. n. l.** - Ur dobyt Elamem - Sumerové mizí z dějin

Asýrie

- V 2.tis. vrcholí
- Vzniká v severnější části Mezopotámie v době úpadku Akkadské říše, vlády se ujala knížata z města Aššuru - název říše

Staroasyrská říše (20- 18. stol p.K.)

- čilé obchodní vztahy s Malou Asií
- bohaté na zlato, stříbro, měď

- postupně Asýrii ovládl vedlejší stát Babylonie, kolem roku **1650** získali Asýrii Churrité a je připojena ke státu Mitanni

Novoasyrská říše (1000- 612?)

- velice mocný stát, vznikla zde profesionální armáda
- mnoho pramenů-kroniky, smlouvy, soupisy půd,..
- hlavní město Ninive, obrovské, hradby, zahrady, paláce, chrámy,..
- **Tiglatpilesar III.** - 728 př.n.l. -dobyl Babylonii, měl syna Sargona II.
- **Sargon II.** - **722** zvítězil v bojích o trůn a založil sargonovskou dynastii,((získal Damašek a Gazu (Egypt) - po dobytí Palestiny deportoval Židy do Asýrie (722)))??
- **Sinacherib** - Sargonův vnuk, boj s Elamem, 689př.n.l. dobyl Babylon - během povstání byl zničen
- **Asarhaddon** - Sinacheribův syn, obnova Babylonu + dobytí Egypta
- neustálé vnitřní boje o trůn
- **Aššurbanipal** - největší rozmach, Babylon dobyt r. **648** př.n.l., založil knihovnu v Ninive (Epos o Gilgamešovi)
- postupně Asyřané ztratili Egypt i Babylonii, stát slábne a Ninive bylo barbarsky zpuštěno **r.612** - zánik říše

Babylonie

- V J Mezopotámii, v povodí Eufrat a Tygris prosperuje zemědělství - hodně městských států - hegemonii získává Babylon

Starobabylonská říše (1800př.n. l. - 1595př.n.l.)

- hl.m. Babylon
- největší rozmach za **Chamurappiho** - vydal **Chamurappiho zákoník**, jeden z nejstarších na světě, řídí se zásadou "oko za oko, zub za zub", na kamenné stéle (2,5 metrů) je vyzobrazen Chamurappi předávající zákoník bohu spravedlnosti Šamašovi
- Chamurappi rozdělil obyvatele do tří vrstev: Awílové - nejvyšší a nejbohatší vrstva, Muškíni - svobodní obyvatelé, Wardové - otroci
- 1764 př.n.l. - vítězství Chamurapiho nad Elamem
- 1763 - dobytí Larsy
- 1758 - vítězství nad Asýrií
- jazyk Babylónština

- nejvyšší bůh Marduk
- **1594** – Babylonie dobyta Chetity, po smrti Chamurappiho

Chetitská říše (2000-1000 př.n.l.)

- hl.m. Chattušaš
- chetitský jazyk-rozluštil Bedřich Hrozný
- výroba železa
- Indoevropané
- války s říší Mitanni a Egyptem
- nájezd mořských národů – konec říše 1200

Říše Matanni

- území severní Sýrie
- hl.m. Vašukani
- rozmach v 15.stol. př.n.l.
- boje s Chetity a s Egyptem
- 1300 př.n.l. – připojeno k
- Asýrii

Novobabylonská říše

- S růstem Novoasyrské říše se dostává pod její nadvládu, **až Chaldec Nabopolasar koncem 7.století** nastolil poslední babylonskou chaldejskou dynastii.
- **Nabuchadonosor II.** – dobyl Jeruzalém (587, Babylónské zajetí Židů), ovládl Sýrii a Palestinu
- Babylon – téměř nedobytný, chrám boha Marduka na 90 m zikkuratu
- visuté Semiradiny zahrady
- po smrti Nabuchodonosora dochází k úpadku, ze severu přicházejí Peršané (král Kýros)
- **539** vzdávají se Peršanům bez boje

Persie

- Původně součástí Médské říše, ale r.550př.n.l. udělal Kýros později Veliký převrat.
- Roku 546 byla dobytá Lýdie, 539 Babylonie, 525 Egypt, 518 Pandžáb. Dobytá území nebyla pleněna, ale král se inspiroval jejich kulturou.
- Výboje Peršanů završil Dáreos I. připojivší střední Asii a vybudovavší zpevněné cesty po říši a průplav mezi Nilem a Rudým mořem.
- Peršané měli klínové písmo a jejich náboženství vycházelo z učení proroka Zarathuštry.
- Persie padla r.331př.n.l. v bitvě u Gaugamel (králem se stal Alexanr Makedonský Veliký).

Židé

- zdrojem informací je Bible (Starý zákon), jako první uznávali jediného boha
- vykopávky města Jericho - 7000 př.n.l. - nejstarší město světa
- obyvatelé Filištíni a Kanaanejci
- rozděleno do několika městských států - pronikání Hebrejů
- Mojžíš vyvedl roku 1220 př n l Izraelity z Egypta a roku 1180 je Jozue přivedl do země zaslíbené, v Palestině nejdříve bojují s Pelištejci a dalšími národy a pak vytváří židovský stát pod vedením Saula
- Hebrejské kmeny vytvořily dvanáctičlenný svaz, v čele každého byl soudce, po vytvoření státu pod vedením Saula - doba královská (předtím doba soudcovská)
- syn Saula byl David a jeden z jeho synů Šalamoun se proslavil jako nevýznamnějším vládcem, po jeho smrti se nepodařilo udržet jednotu židovského státu a rozpadá se na dvě království - **izraelské a judské království**

Egypt

- podél Nilu a u delty
- **Dolní Egypt** = sever, zemědělství
- **Horní Egypt** = jih, pastevectví
- vznik jednotného státu - přelom 4./3. tis.
- král (faraon) + úředníci (nejvyšší vezír) + kněží + řemesl., zem. + otroci
- osídlení již v neolitu

Archaická doba (3150-2700 pnl.)

- do roku 3000 – Horní a Dolní Egypt = sjednoceno 1. faraonem Menni
- královské sídlo + hlavní město Menifer (Memfis), rozdělení na 42 krajů
- cca 2900 př. n. l. – hieroglyfy (=písmo bohů)

Stará říše (2700 - 2180 pnl.)

- nejstarší pyramida Džoser krále Džosera v Sakkáře
- nejvyšší – Cheopsova v Gíze
- na západě od Nilu – oáza Fajjím
- Egypt si podmanil Sinaj a Núbii
- sociální nepokoje především mezi správci (nomarchové) jednotlivých krajů (nomů)
- země se rozdělila na několik nezávislých částí

Střední říše (2040 - 1786 pnl.)

- nové sjednocení vésetskými králi, centrum = Véset (Théby)
- boje s Libyí a Nubií
- nájezd Hyksósů

Nová říše (1560 - 1080 pnl.)

- hl. m. – Veset (Théby)
- **Ahmos I.** – uhájil Horní Egypt, znovudobyl Dolní Egypt a definitivně porazil Hyksósy, sídlo ve Vesetu
- královna **Hatšepsovet** (15. st. př. n. l.) po smrti manžela regentkou nezletilého Thutmose III., nakonec vládla 20 let, panoval mír, obchodní výpravy a stavební činnost
- **Thutmose III.** – opakem královny, velký válečník – největší rozloha státu v historii
- **Amenhotep IV.** – náboženská reforma: popřel Amónovo božství, jediným bohem vyhlásil sluneční životadárný kotouč – boha ATONA – na jeho počest změna jména na **Achnaton** (“prospěšný Atonovi”) = velmi odvážný čin, lid nechce, sídl oz Vesetu do Achetatonu, oblíbená manželka Nefertiti, zavražděn = konec náboženských reforem
- **Tutanchamon** – sídlo přenesl zpět do Vesetu, upevnil opět Anónovy kněží, jeho hrobka

- první nevykradenou objevenou hrobkou (1922)
- znovu uctívání Amona
- pohřbívání v hrobkách ve skalách - Údolí králů
- **Ramesse II.** - nejvýznamějším panovníkem Nové říše, boje s Chetity mír **1270 př. n. l.** - jde o první dochovanou mírovou smlouvu na světě (uzavřena po bitvě u Kadeše v dnešní Sýrii s chetitským králem)
- **Ramesse III.** - poslední významný panovník, koncem 13. století a počátkem 12. století Egypt terčem náporu mořských národů (Frýgové, Thrákové, Arméni) - odolal, ale ztratil vydobytá území v Asii
- následovníci až na jednu výjimku jméno Ramesse, území už jen bránili před útoky z Asie a Libye. Horní Egypt ovládnut vesetskými kněžími Amónova chrámu
- **Kleopatra**
- **r. 525 př. n. l.** součástí perské říše, **r. 332 př. n. l.** vláda Alexandra Makedonského, pak Ptolemaiovcí

Kultura Egypta

a) pyramidy

- první pyramidu nechal postavit Džoser (v Sakáře, stavitel Imhotep) - 58 m vysoká, stupňovitá (6)
- Cheopsova pyramida - největší 146 m vysoká, 230 m má základna (12 fotbalových hřišť), barevné žuly, lesklé kameny
- 3 nejznámější a největší stojí v Gíze
- pyramidy hlídá Sfinga (ta v Gíze má lidskou hlavu a lví tělo, hlava podle podoby faraóna Racheva), Napoleon do ní střílel
- pyramidy sloužily jako hrobky (vedly tam chodby do podzemí, ale i slepé cesty, aby se tam nedostali zloději - nesmírné bohatství)
- pyramidy byly zprvu stupňovité (pak už ne) - „schody do nebe“ , 1 ze 7 divů světa
- pyramidu stavělo velké množství lidí (ne otroci), ale placení dělníci
- těžké kvádry se posunovaly po válečcích, stavba trvala celý život panovníka

b) náboženství, mumie

- Egypťané uctívali mnoho Bohů (Re, Ra - bůh slunce)

- věřili v posmrtný život (vážená srdce v podsvětí), duše byla nesmrtelná a sídlila v srdci
- aby zachovali tělo, proto mumifikovali, balzamovali (na počátku pohřbívali do pouště)
- balzamování prováděli kněží (vyňali vnitřní orgány i mozek, to dali do kanop, dutina byla vysušena a vyplněna
- plátnem, tělo se nabalžamovalo a obalilo plátnem a vložilo do sarkofágu)
- mezi jednotlivé vrstvy plátna se vkládaly předměty, amulety na ochranu
- koupel v soli trvala asi 70 dní
- balzamovali i zvířata (sokoly,...) protože je obětovali Bohům, se kterými souviseli
- faraóni umírali velmi mladí, dožívali se asi 30-40 let (trpěli artrózou,...)
- jaké rostliny v Egyptě rostly zjistíme z mumie (v jednotlivých vrstvách se objevují pozůstatky rostlin)

c) písmo

- hrobky faraónů byly popsány magickými nápisy a zachovaly i jeho činy (ty dobré)
- egyptské písmo = hieroglyfy, psali buď na papyrus nebo vytesávali do kamene
- obrázkové písmo představovalo zprvu slovo, pak slabiky – postupně se zjednodušovalo na písmo démotické (lidové) a hieratické (kněžské) – psalo se jím rychleji., k psaní básní, zapisování daní
- roku 1822 rozluštil hieroglyfy Jean Francois Champollion v souvislosti s Napoleonskými válkami – pomocí Rosettské desky, která byla napsána řecky, hieroglyfy
- hieroglyfy se přestaly používat poté, co Egypt dobyli Římané
- papyrus se získával z rostliny, která rostla u vody – jednotlivé stonky se překládaly přes sebe, to se pak udusalo, polepili šťávou z rostliny a svinulo do svitků – i 40 m
- do kartuše se zapisovaly jména králů , písmo vzniká v pol.4. tis, př.Kr. v době předdynastické

d) architektura

- pyramidy
- mastaby
  - obdélníkový půdorys, předchůdkyně pyramid //(tam se dříve pohřbívalo), Džosérova pyramida byla původně mastaba
- hrobky
  - v Nové říši se hodně stavěly hrobky vytesány do skály, takové přírodní pyramidy
  - velice nesnadné objevit takovou hrobku (proti lupičům) , vytesat takovou hrobku bylo těžké

- nejvíce hrobek vytesaných do skály najdeme blízko Théb v Údolí králů (jako 1. zde nechal postavit hrobku Tutmose I. a ostatní ho následovali), existuje i Údolí královen, kde byly podhřívány manželky faraónů
  - dodnes nalezeno 62 hrobek, je jich tam ale snad až 4000
  - v roce 1922 byla objevena hrobka faraóna Tutanchamona (zemřel v 19 letech) - nesmírné bohatství, objevil Angličan Carter
  - na vstupu do hrobky byla naspána magická kletba, která měla zabránit vstupu do hrobky
  - chrámy
    - chrám Abú Simbel u Asuánské přehrady (chrám faraona Ramesse II.)
    - Chrám královny Hatšepsovet - jediná žena, faraon, nesmírně sebevědomá, vládla za nevlastního syna Tutmose III., sošky které chrám zdobily nechali faraóni, kteří vládli po ní rozbořit, zničit (neměli ji rádi)
      - chrámy zasvěcené hlavně bohům - Luxor, Karnak - obrovské vstupní brány, obelisky, sochy
  - obelisky
    - obelisky u vstupní brány chrámu v Luxoru, jeden z obelisků stojí na místě, druhý se nachází v Paříži
- 6. domy a paláce**
- uchovaly se zbytky městečka dělníků, kteří v době Střední říše stavěli pyramidy

e) sochařství

- monumentální sochy faraónů
- krásné sochařské portréty, výstižně zpodobující tváře mužů a žen, vznikly již v době Staré říše
- nejznámějším portrétem je busta královny Nefertiti, manželky Achnatonovy

f) malířství

- stěny chrámů i hrobek byly bohatě zdobeny malbami nebo reliéfy, které byly barevné
- lidskou postavu zobrazovali: hlava z profilu, oko a tělo zepředu a nohy opět z profilu
- znázornění různých zvířat a rostlin

g) literární památky

- náboženské texty, nápisy na zdech pyramid
- Kniha mrtvých - jak se chovat v podsvětí...
- literatura světská - zaznamenávání daní, skutky faraónů, historické události
- lékopisy (složení léků)

h) lékařství

- dobré znalosti z anatomie, rozvíjela se gynekologie, hubařství

Indie

Harrapská kultura

- Harappská kultura se vytvořila kolem r.2400př.n.l. v povodí Indu - centry byla města Harappa a Mohendžodáro, ale už ve 4. Tisíciletí p.K. byli schopni na tomto území přejít na zemědělství.
- sídliště stavěna podle jednoho vzoru, centrum města citadela, státoprávní zřízení zůstává záhadou, ale uniformita svědčí o veliké centralizované říši
- měli písmo - protoindické, a kontakt se Sumery.
- Harappská kultura byla skoro 800 let neměnná, ale v 18.stol.př.n.l. začíná úpadek a v pol.2.tis.př.n.l. Harappská kultura zaniká a z Indie se na 1000 let vytrácí znalost písma.

Védské období

- V pol.2.tis.př.n.l. přicházejí do Indie ze severu kočovné kmeny Áryjů a brzy ovládají celou SZ Indii - centrem dnešní Pandžáb.
- v čele kmenů rádžové, obyvatelstvo rozděleno do 4 varen -1. varna = brahmáni - nejvyšší, kněží, 2. varna = kšátriové = vojáci, obrana, 3. varna = vajšiové = řemeslníci, obchodníci, zemědělci (hospodářská prosperita, výživa),4. varna = šúdrové - nádeníci, nemajetní
- Lidé si postupně začínají uvědomovat špatnost vzrůstající moci bráhmanů = v pol.1.tis.př.n.l. vzniká učení Gautamy Buddha - buddhismus (neuznává bohy, cílem každého je nirvána) a Mahávíry Džina - džinismus (oproti buddhismu ještě velmi přísné nenásilí), z védského náboženství vzniká hinduismus.
- V 1. tis. př.n.l. se kmeny spojují do větších celků - nejvýznamnější je Magadhská říše vrcholící ve 4.stol.př.n.l. za vlády Nandů (Himaláj - Godaváří).

- O nejstarší minulosti Indů vypravují písemné památky – védy (sbírky vědomostí) z kon.2.tis.př.n.l. a pak eposy o dějinách z pol.1.tis.př.n.l. Mahábhárata a Rámájana.

Maurijská říše

- r.321př.n.l. svrhl Nandy Čandragupta a vzniká Maurijská říše. Jejím nejvýznamnějším panovníkem byl Ašóka, který ovládl celou Přední Indii – zpočátku byl velmi krutý, ale po přestupu na Buddhismus začíná pečovat o blaho země.
- Po Ašókově smrti začíná úpadek a jednotný stát byl obnoven až ve 2.stol.n.l. – Kúšánská říše v S Indii, nejv. panovník Kaniška.
- Velice vzdělaná společnost, západ předběhla o několik staletí, např. od nich převzali arabové desetinnou soustavu s využitím nuly, indiští učenci také vypočítali hodnotu pí.
- písmo sanskrt

Čína

- Nejstaršími doloženými čínskými dynastiemi jsou Sia, Šang a Jin.
- Asi v r.1022př.n.l. porazily kmeny Čouů říši Šangů a Čouové se stali na 8 staletí vládci Číny.
- Období vlády Čouů se dělí na dvě části – Západní Čou, kdy Čouové skutečně vládou; a Východní Čou, kdy jsou Čouové vládci jen formálně a stále mezi sebou bojují malé státy – v 8.-5.stol. se většina států vzájemně zničila v krvavých válkách.
- V té době se velmi rozvíjí čínská filosofie (Lao-c', Konfucius).
- Ve 3.stol.př.n.l. období válčících států a r.221 Čchinové opět sjednotili Čínu. Prvním císařem byl Š'-Chuang-Ti, který rozšířil Čínu na J, budoval průplavy a silnice, sjednotil čínské písmo (znakové) a dal si vybudovat velkou hrobku, kterou střežila hliněná armáda.
- Po smrti Š'-Chuang-Tiho byli Čchinové svrženi a nastupuje dynastie Chan (206př.n.l.-220n.l.).
- Po r.220n.l. byla Čína na 4stal. rozdělena.

Číňané daleko před Evropou vynalezli:

- **a)** střeňný prach
- **b)** objevili kompas – znali činnost magnetické jehly – měla tvar lžíce (podel souhvězdí velké lžíce = velký vůz)
- **c)** vynález knihtisku
- **d)** kormidlo
- **e)** hedvábí z bource morušového (musel 10 x denně žrát, teplo, dobrá péče) – „hedvábná stezka“ – přes poušť „moře smrti“ – těžká cesta, nesnadný terén, až k Středomoří. Hedvábí se vyměňovalo za koně a tkaly ho ženy: 1 role hedvábní = 360 kg rýže (stejná cena), 2000 zámotků = 0,5 kg hedvábí. Byzantští mnichové v 7. a 8. st, vynesli v holích – zlomen monopol.
- **f)** 105 př.Kr. nastie CHAN – papír (stromová kůra+bambus), předtím se psalo na tenké plátky bambusu – svisle, nebo se psalo na hedvábí
- **g)** písmo pojmové, nejstarší literární památka = Kniha písní = kniha poezie. Složitě písmo pro úzkou vrstvu vzdělanosti.